

שאלות ותשובות לסיכום מסכת ביצה

א. בהמת חולין שמתה בשבת; רבי יהודה אומר: אסורה מפני שהיתה מוקצית בין השמשות ונתקצתה לכל היום. וכן הדין ביום טוב [כמבואר במשנתנו. ואעפ"י שהיתה ראויה לאדם בין השמשות – מוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים. עפ"י גמרא לעיל ו: ועתוס' שם]. ורבי שמעון מתיר להאכילה לכלבים, דלית ליה מוקצה. נחלקו אמוראים בדעת רבא, האם מתיר רבי שמעון גם כשהיתה הבהמה בריאה בין השמשות (מר בר יוסף) או רק אם היתה מסוכנת התיר, אבל בבריאה שלא העלה על דעתו שתמות – אסור (מר בר אמיר). יש גורסים [וכן הגרסה לפנינו 'במסוכנת ודברי הכל', ודלא כרש"י] שבמסוכנת מודה רבי יהודה שמותרת, לא נחלקו אלא בחולה (עפ"י רבנו חננאל; רי"ף; רי"ד; העיטור). להלכה כתבו הרי"ף והרא"ש שאם היתה מסוכנת מותרת, ומשמע שבבריאה אסור. וכן פסקו הרמב"ם (יו"ט ב,ט) והאור-זרוע והרשב"א ועוד. ואילו הרי"א"ו סתם להתיר. ובשלחן ערוך (תק"ח,ו) אסר ביום טוב כל שלא היתה מסוכנת בכניסת היום, אפילו היתה חולה. ואילו בשבת נקט (שכ"ד,ז) להתיר אפילו היתה בריאה אתמול [שבשבת קיי"ל כר"ש וביום טוב כרבי יהודה]. ויש מהאחרונים שמסתפקים לאסור בבריאה לגמרי (עפ"י משנ"ב שם, מא"ר והגר"א. וע' בבאה"ל תק"ח,ו שהב"ח נקט כדעת כמה ראשונים לאסור ביו"ט אפילו במסוכנת, אבל אין כן דעת שאר אחרונים).

בהמת קדשים שמתה – הכל מודים שאסורה, שאינה ראויה לכלום אלא טעונה קבורה (ואף אם פודים את הקדשים להאכילם לכלבים, הלא אין פודים בשבת וביו"ט. רש"י). ואפילו היתה מסוכנת בין השמשות [או שמתה אתמול].

ב. חלה שנטמאת – לא יזינה ממקומה ביום טוב (שאי אפשר לשרפה, שאין שורפים תרומה וחלה טמאה ביו"ט. ואף ליתנה לפני בהמה לאכילה אי אפשר – אם משום שזהו כשריפה (רש"י) אם משום שאף בחול אסור כי טעונה שריפה דוקא. תוס' ועוד).

תרומה טהורה בזמן הזה, כגון חטים של מצה שמורה שלא באו עליהן משקים – יש מי שהורה התר להאכילה לבעלי חיים של כהנים בשבת. וצריך עיון הלא לכאורה יש לאסרה מטעם מוקצה (עפ"י הר צבי. ובשמירת שבת כהלכתה (פרק כ הערה ק) נשאר בצ"ע מדוע אסור לטלטלה והלא ראויה להינתן לבהמה).

דפים כז – כח

נט. א. המנאה על הבהמה ולקחת בשר ביום טוב, כיצד?

ב. האם מותר לשקול בשר ביום טוב?

א. תנן: אין נמנים על הבהמה לכתחילה ביום טוב. ופירש שמואל: אין פוסקים דמים, שהרי מקח וממכר אסור בשבת וביו"ט. כיצד עושה – אמר רב: מביא הטבח שתי בהמות ומעמידן זו אצל זו ואומר לקונים: זו כזו, ולמחר שמים את הנותרת.

וכן שנו: הבא להשתתף עם חברו בבהמה, לא יזכיר דמים אלא אומר לו 'הריני עמך למחצה / לשליש / לרביע'.

וכן הדין בלוקח בשר מן הטבח (אפילו יודע מקחה, או ששם אותה על ידי בהמה אחרת כנ"ל. מפרשים) – לא יזכיר דמים, כגון שקול לי בדינר בשר, אלא יאמר לו תן לי נתח / מנה מסוימת, כפי הנהוג לכנותה באותו מקום. והמוכר שוחט ומחלק בין הלוקחים (משנה וגמרא כח-כט).

ומחלק ללא עשיית פייס (רמב"ם יו"ט ד, כ; רשב"א; או"ח תקיז).

ב. רבי יהודה אומר: שוקל אדם בשר כנגד הכלי או כנגד הקופיץ, אבל לא בליטרא (= משקולת) או מנה כנגד מנה.

וחכמים אומרים: אין משגיחים בכף מאזנים כל עיקר. ופירש שמואל דבריהם, אפילו לשמור הבשר מן העכברים אין להניחו על המאזנים. אמר רב אידי בר אבין: והוא שתלוי בתריטא (= טבעת שתולים בה את המאזנים כששוקלים).

רבי יהושע בברייתא אמר: שוקלים מנה כנגד מנה ביו"ט. ורב יוסף פסק כמותו [על סמך משנת בכורות. ואב"י דחה הוכחתו]. וכן נהגו רבי חייה ורבי שמעון ברבי [רב פפא תיקן: רבי חייה ורבי ישמעאל ברבי יוסי, או ר"ש ברבי ובר קפרא], שהיו שוקלים מנה כנגד מנה כאשר חילקו את הבשר ביניהם.

א. רוב הפוסקים פסקו (עפ"י הר"ף) כחכמים שאין משגיחים בכף מאזנים כל עיקר ביו"ט. והר"ד פסק כרבי יהושע, שכן נהגו רבי חייה ורבי שמעון ברבי, וכמו שפסק רב יוסף להלכה [ואין לסמוך על דיהוי שדחה אב"י].

ב. הרשב"א בחדושו צדד שלא אסרו אלא לטבח המוכר בשר או לשותפים הבאים לחלוק, אבל לשקול בתוך ביתו לדעת כמה יבשל – מותר. יש אומרים שלדעתו להלכה ודאי מותר להניח בשר על המאזנים כדי לשמרו מן העכברים (ע' בבאר הלכה תק, ב). ויש אומרים שרק לטבח אסרו לתלות בכף המאזנים, שנראה כמקח וממכר (עפ"י עבודת עבודה – עבוה"ק ב, ד).

ואולם שאר פוסקים אוסרים בכל אופן. ואפילו כשאינו מדייק אלא מוסיף או גורע מעט – אסור לשקול במאזנים כלל (עפ"י או"ח תק, ב ובמשנ"ב סק"ח).

ושקילה של מצוה יש מתירים, ויש חוככים לאיסור (ע' כף החיים שו"ס ס"ג לענין שקילת המצה). אמר רב יהודה אמר שמואל: טבח אומן (שיודע לכוין משקל כנגד משקל בידיו) – אסור לשקול בשר ביד. והוא הדין לענין שקילה במים.

רש"י מפרש האיסור לשקול ביד, שאוחז בידו אחת הבשר ובידו האחרת ליטרא. ויש מפרשים שיודע לכוין משקל הבשר ביד אחת, ללא ליטרא (רא"ש רשב"א ר"ד ועוד).

אמר רבי חייה בר אשי: אסור לעשות בית יד בבשר (- נקב לאחוז בו או לתלותו בו). אמר רבינא: וביד מותר (- לנקוב באצבעו, שמשנה מדרך חול).

אמר רב הונא: מותר לעשות סימן בבשר [כמנהג רבה בר רב הונא, שהיה מחתך למשולשים חתיכות הבשר ששולח לביתו].

דף כח

ס. האם הפעולות דלהלן מותרות ביום טוב?

א. השחזות סכין.

ב. הראית סכין שחיטה לחכם.

ג. תיקון שפוד שנתקלקל; טלטולו לאחר הצליה.

ד. גריפת תנור וכירים.

ה. מלאכת מכשירי אוכל נפש.

א. תנן, אין משחזים את הסכין ביום טוב אבל משיאה על גבי חברתה (שמשנה מדרך חול). אמר רב הונא: לא שנו אלא במשחזות של אבן אבל במשחזות של עץ מותר. ונחלקו שתי לשונות בדברי שמואל אם חילוק זה אמור רק כשמשחזו לחדד, אבל להעביר השומן מותר אף בשל אבן, או להפך; רק להעביר השומן יש

חילוק בין של עץ לאבן, אבל לחדד אסור בכל אופן. ויש ששונים שתי הלשונות הללו כלפי החילוק ששינינו במשנה, בין השחזה במשחזות להשאת הסכין על גבי סכין אחרת. לדברי רבי יהודה שמכשירי אוכל נפש דוחים יום טוב – מותר להשחזו הסכין במשחזות כדי לחדדה. וכן פסק רב חסדא. וכן נקטו רבה ורבא אלא שסברו הלכה ואין מורים כן. וכן דרש רב חסדא ואיתימא רב יוסף: סכין שנפגמה ביו"ט – באנו למחלוקת רבי יהודה וחכמים האם מותר לתקן פגימתה. סכין שעמדה (מחריפותה, שאינה חותכת יפה אבל לא נפגמה. רש"י) – אמר רב יוסף: מותר לחדדה ביו"ט, ובלבד שהיא עדיין חותכת אגב הדוחק.

לדעת הרמב"ם והר"ן, אף לרבי יהודה אין התר לחדד במשחזות של אבן, שאסור משום עשיית כלי (וכן יש לדקדק קצת מלשון רבנו חננאל). אין התר אלא לחדד על עץ, סל, או פי הַרְחִימִים. ולדעת הר"ן והרא"ש מותר אף במשחזות של אבן אלא שאין מורים ומפרסמים כן לרבים. וגם הרשב"א נקט כן לעיקר, ולדבריו אף מורים כן כשעמדה הסכין ביום טוב, ואם עמדה מערב יום טוב מתירים לחדדה בשינוי דהיינו בעץ או בריחיים. אלא שכתב למעשה שראוי לחוש לדעת הרמב"ם.

ב. רב מרי בנו של רב ביזנא (ברי"ף: איקא) התיר להראות סכין שחיטה לחכם ביו"ט. וחכמים אסרו. ורב יוסף אמר: תלמיד חכם רואה לעצמו (בביתו, סכין שלו – דלא אושא מלתא) ומשאילה לאחרים. יש אומרים, דוקא לטבח אסור להראות סכיניו, אבל לשאר כל אדם מותר (או"ז בדעת רש"י). ואולם בה"ג כתב הטעם שמה יצא חוץ לתחום, והרמב"ם כתב שמה ישחזו במשחזות אבן, והר"ן כתב שהתר החכם הריהו כראיית מומין, ולטעמים אלו נראה שאין חילוק בדבר.

ג. תיקון שפוד שנרצם (רש"י: נשבר ראשו) ביום טוב; דרש רב חסדא ואיתימא רב יוסף: באנו למחלוקת רבי יהודה וחכמים במכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותם מערב יום טוב. אמר רב יהודה אמר שמואל: שפוד שנרצף (= נמעך, נתעקם, ועדיין ראוי לשימוש. רש"י) – אסור לתקנו, ואעפ"י שמתפשט ביד ואין צריך להכאת פטיש. הר"ן מפרש 'נרצם' – נכפף מעט. 'נרצף' – נכפף לגמרי ואינו ראוי לשימוש, ומשום כך אסור לתקנו מפני שהוא כעושה כלי מתחילתו. ע"ע להלן לד.

ואמר רב יהודה אמר שמואל: שפוד שצלו בו בשר – אסור לטלטלו ביו"ט. ולרב מלכיו, שומטו ומניחו בקרן זוית (ואינו מטלטלו ממש (רש"י). וי"מ 'שומטו' – בטלטול גמור. רשב"א בשם התוס'. ובשפת אמת צדד שאין מותר לטלטלו אלא לקרן זוית מפני חשש נזק). אמר רבי חייא בר אשי אמר רב הונא: והוא שיש עליו כזית בשר. (הר"ן גרס 'שיש עליו בשר' ופירש דוקא פחות מכזית. וכ"מ ברשב"א). רבינא התיר לטלטלו לטלטול גמור אפילו אין עליו בשר – כדי שלא ייגזקו בני הבית [וכקוץ ברשות הרבים שהתירו לסלקו פחות פחות מד' אמות].

א. התוס' הכריחו שגם רבי שמעון מודה באיסור טלטול השפוד, שאין עליו תורת 'כלי' לאחר שצלו בו. ופירשו המפרשים שמדובר בעץ חד שאינו מיוחד לשיפוד אלא נטלו לשמש בו כשפוד ולאחר השימוש הריהו חתיכת עץ בעלמא, אבל שפוד המיוחד לשימוש הריהו כלי (עפ"י מהר"ם, וכן הביא מבית יוסף. ושם הביא שמדברי רבנו ירוחם משמע שאפילו מיוחד לצלות בו אסור כיון שאינו עושה מעשה כלי אלא מעשה קוץ בעלמא).

והרשב"א פירש משום מוקצה מחמת מיאוס, וכרבי יהודה.
 ב. הלכה כרבינא (רי"ף).

ד. לרב חסדא / רב יוסף, גריפת תנור וכירים תלויה במחלוקת רבי יהודה וחכמים במכשירי אוכל נפש.
 רש"י מפרש שנפל לתוכו מן הטיח ולא היה יודע מבעוד יום. והתוס' פרשו בתנור חדש שעדיין
 יש בו עפר ואבנים, ואיסורו משום גמר מלאכה. אבל משום מוקצה, אומר ריצב"א: אין לאסור
 – שטלטול מוקצה הותר לצורך אוכל נפש.

ה. מלאכה במכשירי אוכל נפש ביום טוב; רבי יהודה מתיר (יעשה לכם – לכל צרכיכם) וחכמים אוסרים
 (אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם – ולא מכשיריו). ומודה רבי יהודה במכשירין שאפשר
 לעשותם מערב יום טוב שאסור (הוא). מה שאין כן כשנתקלקל הכלי ביום טוב או שנתקלקל אתמול והיה
 טרוד מלתקן. עפ"י רש"י, אור זרוע).

א. נחלקו המפרשים בדעת הרמב"ם, האם פוסק כרבי יהודה אם לאו (ע' ראב"ד ומגיד משנה י"ט
 ד, ח-י; הגהות מיימוניות פ"א; ים של שלמה; בית יוסף ובהגר"א או"ח תקט). ודעת הראב"ד הרשב"א
 הרא"ש והטור שהלכה כרבי יהודה. וכן כתב הרמ"א (תקט, א) אלא שאין מורים כן לרבים.
 והגר"א כתב בדעת הרמב"ם שרק בסכין אין מורים כן שמא ישחיו במשחות אבן, אבל בשאר
 מכשירין מורים כן.

ואף לרבי יהודה, כתבו הפוסקים, אין התר אלא לתקן כלי קיים, אבל לעשותו מחדש – אסור,
 ותיקון גמור הריהו כעשייתו מתחילה (עפ"י המאור והר"ן; או"ח תקט, ב; באור הלכה שם א. וע' בשבט
 הלוי (ח"ח ככא, ג) שחיבור מכשיר לחשמל, גם לפי דעת החזו"א שנחשב כבונה, מסתבר שאינו נחשב כבונה
 הכלי מלכתחילה. ועכ"פ יש להקל ע"י אמירה לנכרי לצורך מצוה).

ב. יש מכשירים שהותרו אפילו בשאפשר לעשות מאתמול, ואפילו לחכמים, כגון בקיעת עצים
 לצורך בישול, שהכתוב מסר הדבר לחכמים ואפשר הואיל ואי אפשר לבשל ולאפות בלא
 עצים, עשאוהו כדיכת מלח המותרת ע"י שינוי הגם שאפשר מאתמול (עפ"י ראב"ד ד, י).
 והר"ן (להלן לא) כתב שכל דבר שנהנים מגופו הריהו כאוכל נפש עצמו ולא כמכשירין שאין
 נהנה מהם עצמם אלא ממה שהוכשר על ידם, הלכך עצים כיון שעושה מהם מדורה להתחמם
 כנגדה – הרי נהנה מהם עצמם, ולכן הותרו אף לבישול משום 'מתוך'. ואולם יש חולקים
 וסוברים שאין אומרים 'מתוך' להתיר מכשירי אוכל נפש שאפשר מאתמול (עתוס' כתובות ז; רא"ש
 פ"ב יט).

דף כט

- סא. א. האם מותר למדוד ולהשתמש בכלי מדה ביום טוב?
 ב. האם מותר להרקיד קמח מגופה ביו"ט?
 ג. הבא ליקח ביו"ט צרכי מאכל מהחנוני – כיצד יעשה?

א. נחלקו תנאים בענין מדידה לחברו בכלי מדה, ונחלקו אמוראים בפירוש מחלוקתם; לדברי רבי יהודה אמר
 שמואל, לחכמים אין למלא לחברו בכלי שמודדים ומוכרים בו, אבל מותר למלא בכלי העומד למדידה
 בעתיד ועדיין לא מדד בו. ולרבי יהודה אסור אף בכלי כזה. ולדברי רבא, לחכמים מותר להשתמש בכלי
 המיוחד למדידה [כי פעמים מגיש אדם לחברו יין בכלי מדה לשתות], ובלבד שלא יזכיר לו מדה אלא

קפה